

“The Zone of Interest” – En historisk bedrift om Holocaust

I *The Zone of Interest* følger vi en nazistisk familie i deres skønne hjem, der ligger lige ved siden af en koncentrationslejr.
Foto: SF Studios

Frederik Bojer Bové
20.01.2024

FILM // ANMELDELSE – Jonathan Glazers Holocaust-film, *The Zone of Interest*, blev en af de mest omtalte film på sidste års Cannes-festival. Nu kan danske biografgængere endelig se den overrumplende film, der skifter fokus fra ofrene og til bødlerne, men som alligevel er et yderst moralsk og seværdigt kunstværk.

The Zone of Interest

Amerikansk, historisk drama (tysksproget), 2023, 105 min.

Instruktion: Jonathan Glazer **Medv.:** Christian Friedel, Sandra Hüller m.fl.

Premiere d. 11. januar over hele landet

The Zone of Interest er noget helt nyt i filmhistorien: Det første værk om Holocaust som *Historie*. Hidtil har film – og det meste andet kultur om Holocaust – været baseret på vidnesbyrd, helt tilbage fra den polske film *Ostatni etap* (1948, dansk *Kvindelejren Auschwitz*) af Wanda Jakubowska, der selv overlevede at blive sendt til Auschwitz.

Det nok hidtil største filmværk om emnet, Claude Lanzmanns ni timer lange *Shoah* (1985), var i høj grad baseret på klip med overlevende, der fortalte om deres oplevelser. Det har været værker om Holocaust som (over)levet erfaring. Men måske fordi de overlevende efter nazismens forbrydelser efterhånden er ved at være for gamle til at give deres erfaringer videre, så sker der nogle ændringer for tiden.

Man så det først med László Nemes' *Sauls Søn* (2015), men selvom den film var baseret på historiske kilder frem for menneskelige vidner, såsom de nedgravede "Auschwitz Scrolls" og de få fotografier, der blev taget i lejren, så handlede plottet stadigvæk om, hvordan man skulle behandle de døde. Saul forsøgte at give sin – påståede – søn en ordentlig begravelse, og filmens moralske centrum var stadigvæk forpligtelserne overfor ofrene.

“Fordi *The Zone of Interest* viser historien fra forbrydernes side, så bliver vidnesbyrdet ikke noget, som er en pligt eller en dåd. Tværtom er vidnesbyrderne helt umulige at undgå

Men i *The Zone of Interest* er ofrene simpelthen ikke synligt til stede! I stedet skildrer Jonathan Glazers film forbrydelsen fra forbrydernes side, dels lejrkommandanten Rudolf Höss (spillet af Christian Friedel), der ved sin utrættelige arbejdsiver sikrede, at så mange som muligt blev myrdet i hans lejr, dels det tyske samfund og den tyske befolkning. Ligesom den meget moralske film også har ting at fortælle os alle om vore egne forsøg på at skjule misgerninger.

Den stærke moralske fordømmelse af folk som Höss er også ret bemærkelsesværdig – måske fordi de fleste kunstnere mener, det er ret åbenlyst nazisterne var onde, uden man behøver direkte pointere det. Også her er Glazers film ulig ret meget andet, og dens unikke indhold sætter sig da også i en række æstetiske træk, der på godt og ondt også er helt anderledes og særlige.

Et år i en lejrkommandants liv

The Zone of Interest skildrer ca. et år i familien Höss' liv. Til at starte med er det sommer og sol og umanerligt grønt og dejligt i den store villa, hvor de bor. Deres hverdag virker ret så idyllisk, hvis man lige ser bort fra den megen larm, de lever med. Ret hurtigt bliver det dog klart, at deres liv kun er idyllisk og upåvirket, fordi de i meget høj grad lukker sanserne for den kæmpe udryddelseslejr, der ligger på den anden side af deres husmur.

Om natten lyses himlen op af flammerne fra krematorierne, en badetur ødelægges af aske i vandet, og på et tidspunkt er der en karakter, der får kvalme af lugten, og

dermed afslører en sanselig virkelighed, som ikke kan videregives filmisk, men som jeg tænker må have været voldsom. Stanken af brændt kød må have været slem.

Det er dog på en anden måde, at omverdenen begynder at skabe problemer for Höss-familien. På grund af tyske bureaukratiske forviklinger bliver Rudolf omflyttet til Oranienburg, tæt på Berlin. Det fører til en diskussion mellem Rudolf og hans kone Hedwig (Sandra Hüller) om, hvad det egentlig er, de vil med det liv, de har skabt sig i den store villa på den anden side af muren til dødslejrene. Det er her, filmens filosofiske kerne befinder sig.

Drømmen om en interessezone

Hedwig kalder på et tidspunkt villaen for deres eget lille “lebensraum”, den tyske eufemisme, der legitimerede så ufatteligt mange folkemord og etniske udrensninger særligt i Østeuropa. Hitler og hans styre ønskede at skabe tyske leveområder i øst, efter at de oprindelige slaviske og jødiske beboere var blevet fordrevet – eller det, der var værre.

Höss-familien og deres omgangskreds lader til fuldstændig at tro på denne idé og taler hele tiden om de nye tyske fabrikker, der bliver bygget, eller om hvor pioneragtige de føler sig. “Zone of interest” – eller “Interessengebiet”, som det hedder på tysk – var en anden eufemisme for et område på ca. 40 km² omkring Auschwitz.

Foto: SF Studios

De to begreber bliver i filmen koblet sammen. Leverummet og interessezonen bliver udtryk for karakterernes trang til at skabe rum kun for dem selv, helt uden at skulle tage hensyn til andre mennesker. At betvinge omverdenen fuldstændig uden moralske skrupler. For ikke at tale om moralske konsekvenser.

Men filmen viser – med sit kværnende lydbillede, hvor forbrydelserne altid er til stede, og med sine mange scener hvor aske, røg og lugt alligevel trænger sig på – hvor lidt dette kan lade sig gøre.

Fra tomrum til overflod

Det er her, der sker et skift. Før i tiden var det, som om vidnesbyrdet og overleveringen om Holocaust nærmest var en moralsk pligt. Ellers ville det forsvinde, blive til et tomrum. Victor Klemperers rystende dagbøger fra tiden under Hitler fik på dansk titlen *Jeg vil aflægge vidnesbyrd til det sidste*, hvilket tydeligt skulle forstås ganske heroisk.

Fordi *The Zone of Interest* viser historien fra forbrydernes side, så bliver vidnesbyrdet ikke noget, som er en pligt eller en dåd. Tværtom er vidnesbyrdene helt umulige at undgå. Tyskerne forsøger tydeligvis at skjule deres forbrydelser, men det lykkes ikke. Der er ting, som kan høres, ting, som kan lugtes, der er aske i floden.

I Daniel Liebeskinds jødiske museum er der indbygget en masse tomrum, der skal symbolisere Holocaust. I Glazers film skaber forbrydelsen ikke tomhed, men en kæmpe mængde tegn og kilder.

Æstetik efter Auschwitz

Det skift leder også til et skift i æstetik. Før i tiden var der en masse ting, man ikke måtte med Holocaust. **Theodor Adorno** skrev, man ikke kunne skrive poesi efter Auschwitz. Den italienske instruktør Gillo Pontecorvo fik skældud for at inkludere et æstetisk tracking-shot i hans *Kapo* (1960), ligesom Steven Spielberg fik kritik for rent faktisk at have en scene fra bruserne i *Schindlers liste* (1993). Glazers film er derimod på flere måder hyper-stiliseret.

Et stykke af vejen føler jeg mest, at det er typisk Glazer, snarere end noget som har med Historie, Höss og Holocaust at gøre

Først og fremmest er størstedelen af filmen optaget på ganske særlig vis. Glazer og hans fotograf, Łukasz Żal, installerede ti kameraer i den genskabte villa, hvorfra det meste af filmen er optaget, helt uden filmhold på stedet. Det betyder de samme ti

vinkler går igen hele tiden, og når de bruges, er der ingen kamerabevægelser (det er der i andre scener). Det giver en fornemmelse af noget næsten musealt, som om vi ser en historisk rekonstruktion. Det er en ganske særlig æstetik, som jeg ikke mindes at have set før.

Sandra Hüller. Foto: SF Studios

Derudover indeholder filmen en række æstetiserede sekvenser. Der er en prolog med musik af Mica Levi, et klip, hvor skærmen går i rødt, en række scener optaget med *night vision*, hvor ting nærmest skinner neon-hvidt. Og en kontroversiel slutning, der ikke skal afsløres her. Det er ikke hele tiden lige let at regne ud, hvad det skal betyde, og et stykke af vejen føler jeg mest, at det er typisk Glazer, snarere end noget som har med Historie, Höss og Holocaust at gøre.

Jonathan Glazers plads i filmhistorien

Jonathan Glazer blev kendt for sine musikvideoer, inden han skiftede over til fiktionsfilmen, og han har kun instrueret tre film før *The Zone of Interest: Sexy Beast* (2000), *Birth* (2004) og *Under the Skin* (2013). Særligt den sidste, hvor Scarlett Johansson spillede et rumvæsen i Skotland, minder en del om *The Zone of Interest*, med et score af Mica Levi og brug af mærkelige kamera set-ups.

Glazer er fascineret af sære og ekstreme situationer. Et rumvæsen på dating-markedet i Skotland, i *Sexy Beast* voldelige gangstere på ferie i Spanien, i *Birth* en enke som

møder en dreng, der påstår, han er hendes afdøde mand reinkarneret. Fortællingen om Höss-familiens liv i villaen ved Auschwitz ligger fint i tråd med tidligere film.

“*The Zone of Interest* er en af få film disse år, som føles som noget nyt. Eller som noget tidssvarende. Noget nødvendigt

Men det er også typisk, at det er *situationen*, som interesserer Glazer, ikke fortællingen. Hans film har fået høvl for dårlige plot-udviklinger. Det er ikke altid, jeg forstår, om der er nogen pointe med at skildre de her ekstremer, udover at de kan gøres visuelle eller dramatiske. Det er heller ikke alt i *The Zone of Interest*, jeg forstår.

Men på den anden side er det en af få film disse år, som føles som noget nyt. Eller som noget tidssvarende. Noget nødvendigt. Det virker som første livtag med den historiske situation, vi snart står i, hvor vi ikke længere har Holocaust-overleverne til at hjælpe vores samvittighed. Så må vi selv gøre vores bedste for at skabe moralsk rigtige skildringer af det uforståeligt onde.

Det er som dette, som nybrud, som eksperiment, lige dele helt rigtigt gennembrud og famlende fejlskud, at Glazers film vil finde plads i kulturhistorien, tror jeg. At den vil få en stor plads i filmhistorien, er jeg ikke i tvivl om.

Læs også Assia Awads artikel “Forsøgskaninen fra Auschwitz tilgav Dr. Mengele” her.

2. Verdenskrig

KZ-lejr

Nazisme

ondskab

Frederik Bojer Bové

Frederik Bojer Bové (født 1.12 1986) er cand.mag. i Moderne Kultur og Kulturformidling og BA i Historie. Han blogger om film på kronoper.dk, er dansk redaktør på tidsskriftet Cinema Scandinavia og har været programlægger på...

Modtag POV Weekend, følg os på Facebook – eller bliv medlem!

Hold dig opdateret med ugens væsentligste analyser, anmeldelser og essays i **POV Weekend** – hver fredag morgen.

Det er gratis, og du kan tilmelde dig her →

Ja tak, send mig POV Weekend